

Dagmara Mateja
Uniwersytet Warszawski
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1217-5329>
e-mail: d.mateja@uw.edu.pl

Zmiany klimatu w dyskursie „Gazety Wyborczej” i „Rzeczpospolitej” w latach 2015–2022: ujęcie korpusowe

**Climate change in the discourse of *Gazeta Wyborcza*
and *Rzeczpospolita* in the years 2015–2022: a corpus-based approach**

Abstrakt

W artykule omówiono wybrane elementy dyskursywnych strategii nominalizacji i predykcji w „Gazecie Wyborczej” i „Rzeczpospolitej”. Korpus 645 tekstów tworzą publikacje z lat 2015–2022 o tematyce związanej z międzynarodowymi szczytami klimatycznymi ONZ. Ramę badawczą stanowi krytyczna analiza dyskursu w jej ujęciu dyskursywno-historycznym, zaś jako narzędzie umożliwiające przeprowadzenie analiz ilościowych i jakościowych wykorzystano metody lingwistyki korpusowej (Sketch Engine). Wyniki badań wskazują na istotne różnice w zakresie reprezentacji kwestii klimatycznych w obu gazetach. Mimo że oba dzienniki operowały pejoratywnie nacechowaną leksyką (m.in. *walka, walczyć, zagrożenie*), to jakościowa analiza konkordancji wykazała jednak, że o ile „Gazeta Wyborcza” używała ich niemal wyłącznie w celu podkreślenia, że zmiany klimatu są globalnym problemem wymagającym natychmiastowych działań, o tyle „Rzeczpospolita” posługiwała się nimi również w celu zaakcentowania możliwych strat finansowych.

Słowa kluczowe: zmiany klimatu, lingwistyka korpusowa, krytyczna analiza dyskursu, strategie dyskursywne, Sketch Engine

Abstract

This article examines selected elements of discourse strategies of nominalization and predication in *Gazeta Wyborcza* and *Rzeczpospolita*. The corpus of 645 texts excerpted for the purpose of the study consists of publications from 2015–2022 on topics related to the UN international climate summits. The research framework is based on corpus linguistics methods (Sketch Engine) and critical discourse analysis in its discourse-historical approach. The findings indicate significant differences in the representation of climate issues in the two newspapers. Although both dailies employed pejorative lexical elements (e.g. *fight, struggle, threat*), the qualitative concordance analysis revealed that

Gazeta Wyborcza used them practically exclusively to emphasise that climate change was a global problem requiring immediate action, while *Rzeczpospolita* used them also to highlight possible financial losses.

Keywords: climate change, corpus linguistics, critical discourse analysis, discourse strategies, Sketch Engine

1. Wprowadzenie

W ostatniej dekadzie temat zmian klimatu stał się jednym z chętniej podejmowanych wątków w mediach, debatach politycznych oraz dyskusjach naukowych. Pokłosem tej wielogłosowej polemiki są różne postawy wobec oceny konkretnych problemów ekologicznych i sposobów rozwiązywania tychże. Percepcja zagadnień środowiskowych może zależeć także od narracji stosowanych przez elity symboliczne i ich przynależności do określonych grup światopoglądowych (Czyżewski, Kowalski, Piotrowski 2010). Do takich grup należą m.in. dziennikarze i publicyści, którzy nie tylko relacjonują informacje na temat zmian klimatu, ale też ich wypowiedzi są nośnikami ocen i wartościowania.

Szczególną okazją do ich wyrażania są międzynarodowe wydarzenia poświęcone tematyce klimatycznej, jak np. szczyty Conference of the Parties (COP) organizowane od 1995 r. przez Sekretariat Ramowej konwencji Narodów Zjednoczonych ds. zmian klimatu. Konferencje Stron przyczyniły się m.in. do ożywienia debaty nad problemami środowiska naturalnego i przyciągnęły tym samym uwagę badaczy (Bäckstrand i Lövbrand 2016; Kaiser i Rhomberg 2016; Christensen i Wormbs 2017). Jak zauważają Robert Hackett, Susan Forde, Shane Gunster i Kerrie Foxwell-Norton (2017), to media powinny odgrywać kluczową rolę w relacjonowaniu działań związanych ze zmianą klimatu. Stąd istotne jest przyjrzenie się temu, jak dwa największe dzienniki w Polsce „Gazeta Wyborcza” oraz „Rzeczpospolita” budują strategię dyskursywną.

Artykuł rozpoczyna się od przeglądu literatury naukowej poświęconej badaniom dyskursu ekologicznego oraz opisu triangulacji metod lingwistyki korpusowej i krytycznej analizy dyskursu, by wreszcie przedstawić własną analizę ilościowo-jakościową, której celem jest rozpoznanie i zbadanie strategii dyskursywnych wykorzystywanych przez oba dzienniki.

2. Przegląd literatury

2.1. Konceptualizacja kwestii klimatycznych w dyskursie medialnym

Ekokrytyczne analizy dyskursu publicznego od samego początku wskazują na płynność i heterogeniczność w sposobach konstruowania kwestii środowiskowych. Badania poświęcone dyskursowi ekologicznemu pokazują, że kwestie klimatyczne cieszą się coraz większym zainteresowaniem mediów od połowy pierwszej dekady XXI w. (Boykoff i in. 2023). Co więcej, badacze wskazują, że relacje w tradycyjnych mediach wciąż są postrzegane jako wiarygodne źródła informacji (Karlsen i Aalberg 2023).

Jak zauważają Schäfer i Painter (2021), media informacyjne mają kluczowe znaczenie dla tego, jak poszczególne jednostki, organizacje czy społeczeństwa rozumieją zmiany klimatu i im przeciwdziałają. Szczyty klimatyczne COP są szczególnym przejawem wzmożonej aktywności mediów (Schmidt, Ivanova, Schäfer 2013). Po pierwsze, zaobserwowano, że liczba artykułów prasowych jest ściśle skorelowana z tymi cyklicznymi wydarzeniami, co sugeruje, że zarówno ranga aktorów politycznych zaangażowanych w debatę, jak i wszelkie działania społeczne związane z klimatem należy uznać za ważny element dyskursu ekologicznego (Schäfer i in. 2014). Po drugie, badacze zwracają również uwagę na to, w jaki sposób szczyty ONZ oddziałują na świadomość społeczną i mają znaczenie w przypadku preferencji politycznych (Bakaki, Bernauer 2017).

2.2. Dyskurs klimatyczny w badaniach korpusowych

W kontekście zainteresowania zmianami klimatycznymi można zaobserwować wzrost zapotrzebowania na włączenie automatycznych metod analizy tekstu (np. Baker 2006) i ekstrakcji danych (Boykoff, Roberts 2007; Grundmann, Scott 2014; Schmidt i in. 2013; Liu, Huang 2022). Jak stwierdzają Ming Liu i Jingyi Huang (2022), analizy ilościowe wspomagane przez analizy jakościowe zostały zastosowane w wielu badaniach odnoszących się do problematyki środowiskowej (Nerlich, Koteyko 2009; Bevitori 2010; Song, Huang i in. 2021), degradacji środowiska oraz smogu (Poole 2016; Liu, Li 2017; Liu, Zhang 2018), a także zrównoważonego rozwoju (Orna-Montesinos 2015) czy ekoturystyki (Ruffolo 2015; Jaworska 2017). Warto jednak dodać, że w dyskursie dotyczącym zmian klimatu niewiele badań koncentruje się na analizie polskojęzycznych przekazów. Sporadycznie pojawiają się publikacje obejmujące analizę dyskursu ekologicznego (Grzmil-Trzylutki

2000; Steciąg 2012; Bińczyk 2018). Wciąż brakuje jednak szczegółowej rekonstrukcji polskich dyskursów klimatycznych. Taką lukę stanowi badanie recepcji w rodzimej prasie wydarzeń związanych z konferencjami klimatycznymi ONZ (COP). Niniejsze badanie ma na celu zidentyfikowanie strategii dyskursywnych w dwóch dziennikach w latach 2015–2022 (między COP 21 a COP 27).

3. Przedmiot i metoda badań

Celem badania jest analiza strategii dyskursywnych dotyczących kwestii zmian klimatycznych reprezentowanych przez „Gazetę Wyborczą” i „Rzeczpospolitą”. Analiza ogranicza się do dwóch strategii: nominalizacji (referencji) i predykcji (orzekania) stosowanych w podejściu dyskursywno-historycznym; DHA) (Wodak 2001). Strategie nominalizacji są wykorzystywane do konstruowania i reprezentowania aktorów społecznych, obiektów, zjawisk, wydarzeń, procesów oraz działań. Do sposobów realizacji należą m.in. kategoryzacja, metafory, deiksy, metonimie, synekdochy *pars pro toto* bądź *totum pro parte*, a także czasowniki oraz rzeczowniki (Reisigl, Wodak 2009). Z kolei za pomocą strategii predykcji dyskursywnie konstruowanym aktorem społecznym, obiektem, zjawiskom, wydarzeniom, procesom i działaniom nadaje się predykaty, które mogą przybierać formę stereotypowych i wartościujących atrybucji (Reisigl, Wodak 2009). Strategie orzekania wykorzystują m.in. aluzje, porównania, tropy, eufemizmy, hiperbole, litoty, presupozycje i implikatury oraz przymiotniki wartościujące.

Materiał do analizy ilościowej podzielono na dwa podkorpusy. Pierwszy korpus składa się z 331 artykułów prasowych, opublikowanych w „Gazecie Wyborczej” – ogólnopolskim, liberalnym dzienniku społeczno-politycznym wydawanym od 1989 r. przez spółkę Agora SA. Zbiór danych liczy 252 545 słów. Drugi korpus stanowi materiał językowy pochodzący z konserwatywno-liberalnego dziennika „Rzeczpospolita”, istniejącego na polskim rynku prasowym od 1982 r. Składa się on z 252 250 słów i zawiera 314 artykułów prasowych. Do analizy wykorzystano teksty, które dotyczyły wszelkich kwestii odnoszących się do tematyki zmian klimatu podczas trwania szczytów klimatycznych ONZ oraz tydzień po ich zakończeniu w latach 2015–2022¹.

¹ Analizie poddano zatem materiały opublikowane w poniższych okresach: 30.11–19.12.2015 – COP 21 w Paryżu; 7.11–25.11.2016 – COP 22 w Marrakeszu; 6.11–24.11.2017 – COP 23 na Fiji (Bonn); 2.12–23.12.2018 – COP 24 w Katowicach; 2.12–20.12.2019 – COP 25 w Madrycie; 31.10–19.11.2021 – COP 26 w Glasgow oraz 6.11–25.11.2022 – COP 27 w Szarm el-Szejk.

W celu identyfikacji relewantnych materiałów prasowych zastosowano metodę automatycznej ekstrakcji danych tekstowych przy pomocy języka programowania Python 3.11, czyli tzw. web scrapingu. W tym celu wykorzystano biblioteki: Pandas, Selenium, Requests oraz BeautifulSoup (bs4). Następnie przeprowadzono wstępną selekcję oczyszczonych danych, wybierając te, które zawierają kluczowe frazy takie jak: *klimat*, *zmiany klimatu*, *globalne ocieplenie*, *efekt cieplarniany* oraz *COP*. Ponadto, aby artykuł mógł zostać zakwalifikowany do próby badawczej, musiał koncentrować się na temacie zmian klimatu. Na końcowym etapie dokonano więc ręcznej weryfikacji i tym samym wykluczono te publikacje prasowe, które jedynie incydentalnie zawierały wybrane słowa kluczowe, ale nie były faktycznie związane z omawianą problematyką.

Na korpus składały się więc publikacje reprezentujące różne gatunki prasowe, włączając w to zarówno krótkie informacje i wzmianki, jak i bardziej szczegółowe artykuły publicystyczne, relacje z wydarzeń, felietony prezentujące opinie oraz komentarze odnoszące się do bieżących, klimatycznych wydarzeń. Opierając się na typologii gatunków zaproponowanej przez Kazimierza Wolnego-Zmorzyńskiego, Andrzeja Kaliszewskiego i Wojciecha Furmana (2006), można dostrzec, że „Gazeta Wyborcza” preferuje formę publicystyczną. Teksty *stricte* informacyjne pojawiają się tam znacznie rzadziej. Co ciekawe, w 2021 r. dziennikarze „Gazety Wyborczej” włączyli do rezerwuaru gatunków również inne formy relacjonowania szczytu ONZ i zagadnień klimatycznych. W dzienniku pojawiły się bowiem raporty bogate w infografiki, których nadrzędnym celem była możliwość zaprezentowania efektów pracy cyfrowego dziennikarstwa. W „Rzeczpospolitej” można zauważyć nieco bardziej zrównoważoną proporcję tekstów obu typów. W korpusie znajdowały się zarówno artykuły informacyjne, wzbogacone o sondaże lub infografiki, jak i teksty o przeważających elementach publicystycznych. Ostateczny zbiór danych zawierał 645 materiałów prasowych (zob. tabela 1).

Tabela 1. Podstawowe informacje o korpusach

Tytuł	Liczba artykułów	Liczba słów	Liczba tokenów
„Gazeta Wyborcza”	331	252 545	302 227
„Rzeczpospolita”	314	252 250	301 873
Razem	645	504 795	604 100

Źródło: Opracowanie własne.

Niniejsze badanie łączy krytyczną analizę dyskursu (Critical Discourse Analysis), a w szczególności jeden z jej odłamów – podejście dyskursywno-historyczne (Discourse-Historical Approach) (Reisigl, Wodak 2009) oraz metody lingwistyki korpusowej. Trzy powiązane ze sobą wymiary są centralną osią dla analizy dyskursu: (1) konkretna treść lub temat dyskursu; (2) strategię dyskursywną oraz (3) językowe realizacje tych treści i strategii. Wykorzystując DHA do analizy kolokacji i ich linii konkordancji, starano się zbadać cechy dyskursywnej konstrukcji zagadnień klimatycznych w dwóch ogólnopolskich gazetach. Do analizy ilościowej zastosowano narzędzie Sketch Engine (Kilgarriff 2014).

W celu zbadania związku leksykalno-gramatycznego i uchwycenia wzorów językowych wykorzystano analizę kolokacji, która obejmowała wyrazy współwystępujące ze *zmianą klimatu* lub *globalnym ociepleniem* w zakresie pięciu słów po lewej i prawej stronie wyszukiwanych fraz. Następnie jako kryteria filtrowania kolokacji wykorzystano współczynnik Dice'a (LogDice)². W dalszej analizie uwzględniono kolokacje o częstotliwości co najmniej 3 i wyniku LogDice co najmniej 8 (Brezina 2018). Następnie, by zbadać wzorce kolokacji wraz z ich szerszym kontekstem, zastosowano jakościową analizę konkordancji, koncentrując się w szczególności na strategiach nominalizacji i predykcji (Wodak 2001). Wzorem międzynarodowych badań (Song, Huang i in. 2021; Gillings, Dayrell 2023), a także ze względu na ograniczenia formalne pracy, w artykule skupiono się na dwóch frazach, tj. *zmiany klimatu* i *globalne ocieplenie*.

4. Wyniki analizy

Na wstępie warto zaznaczyć, że w analizowanym okresie termin *zmiany klimatu* był znacznie częściej stosowany niż *globalne ocieplenie*. W obu tytułach pojawił się on 594 razy, przy czym w „Gazecie Wyborczej” *zmiany klimatu* pojawiły się 344 razy, podczas gdy w „Rzeczpospolitej” 250 razy. W przypadku *globalnego ocieplenia* frekwencja ta wynosiła: 97 razy w „Gazecie Wyborczej” i 46 razy w „Rzeczpospolitej”. Należy jednak zaznaczyć, że spośród badanych lat, w 2015 r. zarówno w „Gazecie Wyborczej”, jak i „Rzeczpospolitej” odnotowano wyższą częstotliwość (w porównaniu do pozostałych lat) pojawiania się frazy *globalnego ocieplenia*. Temat ten był bowiem

² LogDice jest miarą kolokacji, która pokazuje tendencję dwóch wyrazów do współwystępowania w stosunku do częstotliwości tych słów w korpusie. Co istotne, LogDice wyróżnia kolokacje, które występują wyłącznie w swoim towarzystwie, natomiast nie muszą być rzadkie.

jednym z głównych wątków poruszanych na konferencji klimatycznej w Paryżu w 2015 r. To wówczas 195 państw zobowiązało się do przedstawienia planów redukcji emisji gazów cieplarnianych do 2020 r., a za cel przyjęto utrzymanie globalnego ocieplenia poniżej 2 st. C (dążąc do 1,5 st. C) w porównaniu z epoką przedindustrialną. Co więcej, w 2018 r. również częstotliwość pojawiania się tego terminu wzrosła, co wynikało z tego, że gospodarzem 24. Konferencji Stron Ramowej konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu (COP 24) były Katowice, a więc polskie miasto utożsamiane z produkcją węgla. W przypadku frekwencji *zmian klimatu* w badanym korpusie nie zaobserwowano znaczących różnic – utrzymywała się ona na podobnym poziomie w analizowanym okresie.

4.1. Strategia nominalizacji

Aby scharakteryzować zjawisko zmian klimatu, wykorzystano strategię nominalizacji, a więc dokonano ekscerpacji kolokacji, w których pojawiają się najczęściej współwystępujące rzeczowniki i czasowniki z wyszukiwanymi frazami w poszczególnych podkorpusach (Reisigl, Wodak 2009; Song, Huang i in. 2021). Najczęstszą kolokacją *zmian klimatu* w „Gazecie Wyborczej” były m.in. *skutek*, *walka* oraz *zagrożenie*. Należy podkreślić, że stosowanie rzeczownika odczasownikowego *walka* w procesie nominalizacji redukuje kluczową walencję związaną z czasownikiem (kto walczy?). W rezultacie podmiot wykonujący czynność nie jest jasno określony, a konteksty, w których występuje kolokacja, nie dostarczają informacji o tym podmiocie (Steciąg 2012: 160).

Jak ilustruje tabela 2, analiza zjawiska zmian klimatycznych pozwala na uchwycenie specyficznych aspektów omawianego zagadnienia. Fraza *zmiany klimatu* pojawiła się jako podmiot czasowników o negatywnych konotacjach (*narazić*, *zagrażać*, *wymierać*), a także jako dopełnienie czasowników odnoszących się do rozwiązania problemu (*zatrzymać*, *przyhamować*, *przeciwdziałać*, *powstrzymać*, *dostosować*, *ograniczyć*) lub czasowników zawierających metaforę wojenną (*walczyć*).

W większości podanych przykładów użycia słów *zmiany klimatu* oraz *globalne ocieplenie* w analizowanym spisie konkordancji, uczestnicy dyskursu powołują się na kontekst społeczno-polityczny. Zmiany klimatu określają jako problem, który ma miejsce i z którym należy bezzwłocznie walczyć. Zaimki osobowe (*my*) i dzierżawcze (*nasz*) czy rzeczowne (*nas*) wskazują z kolei na tworzenie wspólnej przestrzeni nadawczo-odbiorczej, której nadrzędnym celem pozostaje dążenie do wielowymiarowej współpracy. Wykorzystanie

Tabela 2. Lista rzeczowników i czasowników kolokujących ze *zmianą klimatu* i *globalnym ociepleniem* w korpusie „Gazety Wyborczej”, obliczonych na podstawie współczynnika Dice’a (LogDice)

Kolokacja	LogDice	Całkowita liczba wystąpień kolokacji w wybranym zakresie (5L i 5P)	Całkowita liczba wystąpień kolokatu w całym podkorpusie
skutek	11,14	31	107
adaptacja	10,69	19	33
przyhamować	10,58	5	10
walka	10,45	20	126
zatrzymać	9,83	11	53
przeciwdziałać	9,78	10	29
powstrzymać	9,02	6	36
zagrożenie	8,97	7	113
dostosować	8,80	5	24
narazić	8,47	4	26
zagrozić	8,47	4	26
ograniczyć	8,42	5	133
walczyć	8,33	4	62
wymierać	8,08	3	19

Źródło: Opracowanie własne.

z kolei inkluzywnego zaimka pierwszej osoby liczby mnogiej ma na celu eksponowanie wspólnotowego charakteru jednorodnego, narodowego *my*. Ten synekdochiczny konstrukt *my* jest zakotwiczony terytorialnie (Polska) i etnicznie (Polacy). Zmagania ze zmianami klimatycznymi stanowią bowiem kolektywną odpowiedzialność, która nie tylko wymaga międzynarodowej współpracy, realizacji polityk krajowych, lecz przede wszystkim działań indywidualnych.

Analiza kolokacji w „Rzeczpospolitej” wskazuje, że – podobnie jak w przypadku „Gazety Wyborczej” – najczęstszymi kolokacjami *zmian klimatu* i *globalnego ocieplenia* są m.in. *skutek*, *walka* i *zagrożenie* (tabela 3).

W celu zbadania sposobów, jak definiowane są kwestie środowiskowe, wykorzystano funkcję *Concordance*. I tak na podstawie konkordancji wygenerowanych dla fraz *zmiany klimatu* i *globalne ocieplenie* w korpusach „Gazety Wyborczej” i „Rzeczpospolitej” można odtworzyć odniesienia semantyczne, występujące w tekstach dziennikarzy. Na łamach „Gazety Wyborczej” dziennikarze opisują *zmiany klimatu* w kategorii metafory wojennej. Kwestie klimatyczne określa się bowiem jako *bitwę* czy *wojnę*, społeczeństwo

Tabela 3. Lista rzeczowników i czasowników kolokujących ze *zmianą klimatu* i *globalnym ociepleniem* w korpusie „Rzeczpospolitej”, obliczonych na podstawie współczynnika Dice’a (LogDice)

Kolokacja	LogDice	Całkowita liczba wystąpień kolokacji w wybranym zakresie (5L i 5P)	Całkowita liczba wystąpień kolokatu w całym podkorpusie
walka	11,15	26	126
przeciwdziałać	10,87	16	31
skutek	10,73	20	136
adaptacja	10,27	10	15
spowodować	9,49	7	68
wyzwanie	9,41	9	184
konsekwencja	9,31	6	60
strata	9,3	6	62
on	9,21	6	82
dostosować	9,21	5	27
zagrożenie	8,91	5	90
powstrzymać	8,89	4	26
walczyć	8,81	4	43
działanie	8,76	5	127
problem	8,71	7	297
ograniczyć	8,61	5	169
zapobiegać	8,53	3	16
zatrzymać	8,49	3	23

Źródło: Opracowanie własne.

zaś synekdochicznie jako *żołnierzy*, którzy muszą pozostać na linii frontu, by być gotowymi do walki. Dla nadawców i audytorium wspólne wartości wyrażają się bowiem poprzez dążenie do zmiany istniejącej rzeczywistości. Osiągnięcie tego celu zależy od współdziałania oraz interakcji pomiędzy obiema stronami.

Dziennikarze „Rzeczpospolitej” także nie mają wątpliwości, że zmiany klimatu są realnym wyzwaniem i wymagają działań mających na celu ich ograniczenie. Zwracają jednak uwagę, że finansowanie takich działań może stymulować inflację, zaś jej rozmiar zależy w głównej mierze od polityki energetycznej oraz spekulacji na rynkach cen gazu w Europie. Dziennikarze nie dokonują również asymilacji poprzez stosowanie liczby mnogiej, częściej operują danymi liczbowymi lub wartościującymi kwantyfikatorymi.

Tabela 4. Wybrane konkordancje dla *zmian klimatu i globalnego ocieplenia* w odniesieniu do lematów *skutek i walka* w korpusie „Gazety Wyborczej”

Lp.	Lewy kontekst	Słowo kluczowe w kontekście	Prawy kontekst
1.	Dziś wiadomo już, że wzrost na poziomie 2 st. C byłby wyrokiem na część państw wyspiarskich, a nawet 1,5 st. C, choć może pozwolić nam uniknąć najbardziej dramatycznych skutków	globalnego ocieplenia	, to jednak nie wszystkich.
2.	Jednak na łamach „BMJ Open Diabetes Research & Care” przedstawiono kolejnego winowajcę, którego powinno się dopisać do powyższej listy. „To wzrastające na wszystkich kontynentach średnie temperatury będące oczywiście skutkiem	globalnego ocieplenia”	– przekonują holenderscy naukowcy z Uniwersytetu w Lejdzie.
3.	Trzeba to powiedzieć głośno: jesteśmy w sytuacji zagrożenia klimatycznego. Utrata różnorodności biologicznej i to, że skutki	zmian klimatu	zagrożają ponad 4 tys. gatunków na świecie, to nie powód do świętowania.
4.	Ale samą walką ze smogiem nie tylko nie zdobędziemy miana Zielonej Stolicy, ale przede wszystkim nie zatrzymamy skutków	zmian klimatu	. – Kiedy podsumowujemy wniosek aplikacyjny do Zielonej Stolicy Europy, to myślę, że samo mówienie „zależy nam na czystym powietrzu” już nie wystarczy.
5.	Walka ze	zmianami klimatu	w miastach jest trudna, ale nie niemożliwa. Nie zawsze są to wielkie i spektakularne projekty. W Katowicach np. sieje się łąki, powstał zielony budżet, miasto postanowiło też np. zbudować nowy park na południu.

Źródło: Opracowanie własne.

Szczegółowa analiza konkordancji pozwala także zauważyć, że w „Gazecie Wyborczej” również często krytykuje się polski rząd, w szczególności frakcję Prawa i Sprawiedliwości. Elity polityczne obwinia się bowiem o brak międzynarodowej polityki klimatycznej, m.in. o blokowanie unijnego pakietu Fit for 55 czy wręcz przeciwdziałanie zaostrzaniu polityki klimatycznej, co ilustruje poniższy przykład:

Ursula von der Leyen, przewodnicząca Komisji Europejskiej, zaproponowała Europejski Zielony Ład, który zakłada neutralność klimatyczną Europy do 2050 roku. Za tymi deklaracjami mają iść pieniądze, których suma zwiększa się z obecnych 5 mld do 100 mld euro. Ale i tutaj mamy antybohatera. Polska, jako jedyny kraj

Tabela 5. Wybrane konkordancje dla *zmian klimatu* i *globalnego ocieplenia* w odniesieniu do lematów *skutek* i *walka* w korpusie „Rzeczpospolitej”

Lp.	Lewy kontekst	Słowo kluczowe w kontekście	Prawy kontekst
1.	Istotną oczywiście przyczyną są też działania na rzecz walki ze	zmianami klimatycznymi	Można debatować, czy mają one sens czy nie. Jedno wydaje się pewne – finansowanie tych zmian będzie dodatkowo stymulować inflację. Trwałość lub przejściowy charakter obecnej inflacji zależy więc i zależeć będzie głównie od polityki energetycznej ze strony producentów i doświadczanej już teraz spekulacji na rynkach europejskich cen gazu
2.	Pożądanego sukcesu w walce ze	zmianami klimatu	nie da się jednak osiągnąć wysiłkiem samej Polski i samej Unii.
3.	Walka ze	zmianami klimatu	wymaga zatem solidarnego wysiłku wszystkich krajów świata. A także realizmu – wszystkie kraje mają na uwadze konieczność zachowania konkurencyjności gospodarek krajowych i ich suwerenności
4.	A globalny konsensus rozbić się może o pieniądze, o które będą walczyć kraje rozwijające się. Liczą na gratyfikację za podjęcie działań na rzecz walki z	globalnym ociepleniem	(w grę wchodzi 100 mld dol. rocznie). Z kolei pobieżna analiza gotowego niemal od miesiąca szkicu porozumienia COP21 zawierającego możliwe do wyboru opcje, a także nadesłane przez państwa deklaracje podjęcia konkretnych działań dla ochrony klimatu, wskazuje na to, że kompromis wisi na włosku.
5.	Należy jednak podkreślić, że nie do wszystkich skutków	globalnego ocieplenia	można się przystosować, natomiast skutki każdego z nich pociągają za sobą konkretne straty finansowe. To zaś szczególnie uderza w najbiedniejsze kraje, które doświadczają ich najciężej.

Źródło: Opracowanie własne.

Unii, sprzeciwia się celom klimatycznym wspólnoty. Premier Morawiecki chwali się, że nie uległ wspólnotnie, i przypina sobie medal za odrzucenie koła ratunkowego. („Gazeta Wyborcza”, 18.12.2019)

Z kolei na łamach „Rzeczpospolitej” można zauważyć, że dziennikarze ostrożniej formułują swoje sądy. Z jednej strony uważają oni bowiem, że dla sektora energetycznego konieczność redukcji emisji gazów cieplarnianych jest zarówno szansą na tworzenie innowacyjnych, przyjaznych środowisku rozwiązań, z drugiej – jest wyzwaniem, by zminimalizować wpływ redukcji emisji na ceny energii:

Z szacunków Krajowej Izby Gospodarczej wynika, że uczestniczenie Polski w unijnej polityce klimatycznej zwiększy koszty wytwarzania energii o ponad 20 mld złotych w roku 2030 oraz podwoi je w latach 2040–2050. Te pieniądze będzie trzeba wydać na stosowanie droższych technologii do produkcji energii opartych m.in. na odnawialnych źródłach czy energetyce jądrowej. („Rzeczpospolita”, 1.12.2015)

Co więcej, dziennikarze „Gazety Wyborczej” niejednokrotnie wyrażają sprzeciw wobec działań podejmowanych przez polski rząd, a w szczególności przez prezydenta Andrzeja Dudę oraz premiera Mateusza Morawieckiego, którzy jednogłośnie opowiadają się za polskim węglem. Politycy są bowiem przekonani, że polskie złoża węgla, największe w Europie, mogłyby poprawić suwerenność energetyczną całej Unii:

Polscy liderzy raz mówią o potrzebie ochrony klimatu, a zaraz potem puszczają oko do wyborców, mówiąc, że węgla to mamy jeszcze na 200 lat. („Gazeta Wyborcza”, 8.12.2018)

Warto zauważyć, że już sama struktura pozwala zidentyfikować członków pewnej wspólnoty: my (aktywiści i Parlament Europejski) vs oni (polski rząd), przez których rozwiązanie problemu staje się niemożliwe.

Badając nominalizację kwestii klimatycznych w obu dziennikach, należy zaznaczyć, że w zarówno w „Gazecie Wyborczej”, jak i w „Rzeczpospolitej” zmiany klimatu są przedstawiane jako zagrożenie. W „Gazecie Wyborczej” istotnie częściej jednak podkreślano, że mimo iż walka ze zmianami klimatu stanowi wyzwanie, jest to problem możliwy do rozwiązania. Przeciwdziałanie katastrofie klimatycznej zależy od zaangażowania na wielu płaszczyznach: społecznej, politycznej i naukowej. Z kolei w „Rzeczpospolitej” podkreślano, że zmiany klimatu muszą być zwalczane w sposób, który pozwoli na zachowanie konkurencyjności gospodarek krajowych i suwerenności państw, zaś walka ze zmianami klimatu jest zadaniem, które musi być dostosowane do celów społeczno-ekonomicznych.

4.2. Strategia predykcji

Drugą analizowaną strategią dyskursywną jest strategia predykcji, odbierana jako kategoryzowanie aktorów społecznych, obiektów, zjawisk, wydarzeń, procesów oraz działań (Reisigl, Wodak 2009). Kategoryzację należy rozumieć poprzez przypisywanie określonych cech, funkcji i tożsamości, a następnie wyrażaniu sądów na ich temat. Warto więc zwrócić uwagę na dane wskazujące, jak terminy *zmiany klimatu* i *globalne ocieplenie* są kontekstualizowane w analizowanym dyskursie prasowym.

Najistotniejszą kolokacją *zmian klimatu* w „Gazecie Wyborczej” jest *globalny* (zob. tabela 6). Wyraz ten w sposób bezpośredni konotuje skalę i zasięg zmian klimatu, które dotyczą całego globu, a nie tylko określonej części świata. Co ciekawe, badając kontekst kolokacyjny tych pojęć, można zauważyć, że hiperbolizują fragment rzeczywistości, jakim jest debata na temat zmian klimatu. Retorycznie wzmocniają problem, pozycjonując go jako kwestię o znaczeniu globalnym, a nie tylko sytuując go na płaszczyźnie lokalnej lub regionalnej. Co ciekawe, używanie przymiotnika *globalny* przed *zmianą klimatu* sygnalizuje, iż mamy do czynienia z wyzwaniem, co dodatkowo służy budowaniu wspólnoty, dla której wartością jest (lub być powinno) podejmowanie działań dla dobra kolektywnego. Inną kolokacją jest określenie *katastrofalny*. Odnosi się ono do negatywnych konsekwencji, jakie niosą ze sobą zmiany klimatu, takich jak: zwiększona liczba klęsk żywiołowych, wzrost poziomu mórz, migracje ludności czy utrata bioróżnorodności. Co więcej, pojęcia z zakresu ochrony środowiska, takie jak: *smog*, *cieplarniany*, *powietrze* i *zanieczyszczenie* wyraźnie zakotwiczą dyskusję w domenie środowiskowej, podkreślając ekologiczne konsekwencje omawianych kwestii.

Tabela 6. Lista rzeczowników i przymiotników kolokujących ze *zmianą klimatu* i *globalnym ociepleniem* w korpusie „Gazety Wyborczej”, obliczonych na podstawie współczynnika Dice’a (LogDice)

Kolokacja	LogDice	Całkowita liczba wystąpień kolokacji w wybranym zakresie (5L i 5P)	Całkowita liczba wystąpień kolokatu w całym podkorpusie
globalny	10,29	21	207
katastrofalny	8,87	5	7
człowiek	8,79	12	547
smog	8,49	5	113
ostatni	8,44	6	223
cieplarniany	8,41	5	139
polityk	8,39	5	144
ludzkość	8,36	4	55
onz-owski	8,13	3	6
adaptacyjny	8,12	3	10
groźny	8,09	3	17
zdrowotny	8,06	3	24
negatywny	8,05	3	28

Źródło: Opracowanie własne.

W „Rzeczpospolitej” także można zauważyć, że dominują takie kolokacje, jak wspomniane wcześniej *globalny* i *negatywny*, ale wyróżnić możemy jeszcze takie słowa, jak: *niekorzystny* czy *poważny*.

Tabela 7. Lista rzeczowników i przymiotników kolokujących ze *zmianą klimatu* i *globalnym ociepleniem* w korpusie „Rzeczpospolitej”, obliczonych na podstawie współczynnika Dice’a (LogDice)

Kolokacja	LogDice	Całkowita liczba wystąpień kolokacji w wybranym zakresie (5L i 5P)	Całkowita liczba wystąpień kolokatu w całym podkorpusie
negatywny	9,38	6	45
globalny	9,07	8	239
główny	8,97	6	143
poważny	8,76	4	52
ogromny	8,56	4	97
niekorzystny	8,56	3	11
wrażliwy	8,54	3	14
ważny	8,45	5	218
prosty	8,45	3	32
powietrze	8,33	4	156
zdrowie	8,30	3	62
prawny	8,25	3	74
zanieczyszczenie	8,25	3	72
człowiek	8,10	5	347
koszt	8,06	5	365

Źródło: Opracowanie własne.

Dziennikarze „Rzeczpospolitej” zwracają uwagę nie tylko na niebezpieczeństwo związane ze zmianą klimatu, zagrożenie czy negatywne skutki, z jakimi będą musieli zmagać się ludzie na całym świecie. Podkreślają oni, że jako kraj silnie uzależniony od węgla wciąż stoimy przed poważnymi wyzwaniami związanymi z nakłanianiem społeczeństw do łagodzenia zmiany klimatu i wdrażania działań adaptacyjnych. Pomimo silnego głosu wzywającego do ochrony klimatu i polityki klimatycznej, sprawiedliwość, jak i plany transformacji klimatycznej są również często kwestionowane przez sceptyków klimatycznych:

Donald Trump nie wierzy w zmianę klimatyczną. Nie uratuje to jednak Polski od konieczności przestawienia się na tory gospodarki niskowęglowej. („Rzeczpospolita”, 10.11.2016)

Ponadto kolokacja *poważny* nie odnosi się tylko i wyłącznie do zmian klimatu, lecz pojawia się w kontekście ekonomicznych implikacji:

Już dziś wiadomo jednak, że najpoważniejszym problemem walki ze zmianami klimatu są ogromne koszty. Żeby skutecznie przeciwdziałać globalnemu ociepleniu, potrzeba wielkich inwestycji i wielkich środków finansowych. Wiele państw po prostu nie dysponuje takimi środkami. („Rzeczpospolita”, 3.12.2018)

Obecność *negatywnego* w obu korpusach podkreśla z kolei ich niepożądaną następstwa, umieszczając je w dyskursie zorientowanym na problem. W obu analizowanych tytułach odnajdujemy także termin *człowiek*, mający wyraźnie antropocentryczne konotacje. Wskazuje to na znaczący udział i wpływ człowieka w kształtowaniu obecnej sytuacji środowiskowej, co jest zgodne z koncepcją antropocenu, dominującą w aktualnym dyskursie środowiskowym. Co więcej, terminy *zdrowotny* i *zdrowie*, zlokalizowane na styku dyskursu zdrowotnego i środowiskowego, wskazują na wzajemne przenikanie się tych dwóch obszarów. Wyraźnie sugerują one zależność pomiędzy stanem środowiska a zdrowiem ludzi, co nabiera szczególnego znaczenia w świetle przyspieszających zmian klimatycznych i rosnącego problemu zanieczyszczenia środowiska.

Różnice w dwóch korpusach pozwalają również na wyciągnięcie istotnych wniosków. Mimo ogólnej świadomości i zgody co do tego, że *zmiany klimatu* są poważnym problemem, to kwestią sporną wciąż pozostają sposoby adaptacji i transformacji energetycznej. Wymagają one ogromnych nakładów finansowych, co stanowi wyzwanie dla wielu państw, w tym dla Polski. W „Gazecie Wyborczej” dominują pojęcia wskazujące na niezwłoczność i wagę, takie jak: *groźny* czy *ostatni*. Nadrzędnym celem jest wykazanie, że walka z globalnym ociepleniem i skutkami ocieplenia wymaga natychmiastowej implementacji rozwiązań systemowych. Mimo to, nie można lekceważyć roli działań indywidualnych – zmiana perspektywy i nawyków konsumenckich, które ostatecznie mają istotny wpływ na decyzje podejmowane na szczeblu ponadlokalnym. Tymczasem włączenie w „Rzeczpospolitej” terminów prawnych (*prawny*) i ekonomicznych (*koszt*) jasno odzwierciedla dominację multidyscyplinarnego (w szczególności ekonomicznego) podejścia w rozwiązywaniu problemów środowiskowych. Warto jednak podkreślić, że teksty te w głównej mierze pochodzą z działu *Ekonomia*, co w znacznym stopniu może wskazywać na kierunek omawiania zmian klimatu.

5. Wnioski

Niniejsza analiza ilościowa wykazała, że dziennikarze „Gazety Wyborczej” oraz „Rzeczpospolitej” w nieco odmienny sposób odnoszą się do przedstawiania kwestii klimatycznych. Analiza strategii nominalizacji i predykcji pokazała, że chociaż w obu korpusach nie kwestionowano ocieplania się klimatu, to jednak w „Gazecie Wyborczej” jednogłośnie przedstawiano zmiany klimatu jako poważne zagrożenie, z którym należy bezzwłocznie walczyć. Mimo że w obu dziennikach można było zidentyfikować spójne kolokacje między badanymi tytułami (np. *zagrożenie*, *walka*, *skutek*), to jakościowa analiza konkordancji wykazała jednak, że zróżnicowane postawy dyskursywne zostały utrwalone w wielu tekstach i wypowiedziach dotyczących chociażby działań adaptacyjnych, w tym dotyczących m.in. procesu dekarbonizacji w Polsce. Ponadto, mimo że oba tytuły odnoszą się bezpośrednio do zmian klimatu i międzynarodowych negocjacji w sprawie środków mających na celu ograniczenie wzrostu globalnych temperatur, to na łamach „Rzeczpospolitej” prezentowano bardziej „zrównoważony pogląd”, poświęcając miejsce zarówno konsensusowi naukowemu wokół problemu, jak i sceptycyzmowi wobec zmian klimatu.

Jak zauważają Mathew Gillings i Carmen Dayrell (2023), sam fakt, że sceptycyzm jest w ogóle dyskutowany, przyczynia się do niebezpiecznego kontradyskursu, ponieważ może sprawiać wrażenie, że oba stanowiska są równie istotne. Jak podkreśla Maxwell Boykoff (2013), prowadzi to do debat przynoszących efekt przeciwny do zamierzonego, budząc wątpliwości co do nauki, a przede wszystkim podważając wysiłki na rzecz mobilizacji społeczeństwa i zachęcania do zaangażowania się w podejmowanie decyzji.

Na łamach „Gazety Wyborczej” dziennikarze wzywali do działania *ad hoc*, dodatkowo rozpościerając wizję zbliżającej się katastrofy klimatycznej. Konieczne jest więc szybkie dostosowywanie się do rosnących temperatur i łagodzenia ich negatywnych skutków. Z kolei w „Rzeczpospolitej” skoncentrowano się nie tylko na już widocznych skutkach będących pokłosiem zmian klimatu, ale i efektach działań polityki klimatycznej na arenie międzynarodowej (często prezentując je w negatywnym świetle).

Podsumowując, głównym wkładem tego badania jest nie tylko ujawnienie heterogenicznych sposobów kształtowania kwestii klimatycznych w dwóch polskich dziennikach opiniotwórczych, ale także zastosowanie interdyscyplinarnego podejścia badawczego. Triangulacja metod ilościowych i jakościowych pozwoliła uchwycić dominujące kolokacje otaczające terminy *zmiany klimatu* i *globalne ocieplenie* podczas trwania szczytów ONZ, co ujawniło różne cechy dyskursu. Przyszłe badania mogą więc doty-

czyć dalszych i pogłębionych analiz sposobów, w jaki gazety przedstawiają kwestie zmian klimatu w świetle innych, wiodących wydarzeń na świecie. Istotne byłoby również przeprowadzenie analizy innych kolokacji, takich jak: *gazy cieplarniane* czy *emisje dwutlenku węgla*, aby uzyskać pełniejszy obraz dyskursu klimatycznego (Gillings i Dayrell 2023). Wreszcie, biorąc pod uwagę międzynarodowy charakter dyskursu klimatycznego, zasadne wydaje się włączenie polskiej perspektywy w obszar tych badań.

Literatura

- Bakaki Z., Bernauer T. (2017): *Do global climate summits influence public awareness and policy preferences concerning climate change?* „Environmental Politics” 26(1), s. 1–26.
- Baker P. (2006): *Using Corpora in Discourse Analysis*. London.
- Baykan B. (2019): *What did the Turkish climate movement learn from a global policy failure? Frame shift after the Copenhagen Climate Summit*. „Turkish Studies” 20, 4, s. 637–655.
- Bäckstrand K., Lövbrand E. (2019): *The Road to Paris: Contending climate governance discourses in the post-Copenhagen era*. „Journal of Environmental Policy & Planning” 21(5), s. 519–532.
- Bevitori C. (2010): *Representations of Climate Change: News and Opinion Discourse in UK and US Quality Press: A Corpus-Assisted Discourse Study*. Bologna.
- Bińczyk E. (2018): *Epoka człowieka. Retoryka i marazm antropocenu*. Warszawa.
- Boykoff M. (2013): *Public enemy No1? Understanding media representations of outlier views on climate change*. „American Behavioural Scientist” 57, s. 796–817.
- Boykoff M. et al. (2023): *World Newspaper Coverage of Climate Change or Global Warming, 2004–2023*. „Media and Climate Change Observatory Data Sets”. Cooperative Institute for Research in Environmental Sciences. University of Colorado.
- Brezina V. (2018): *Statistics in Corpus Linguistics: A Practical Guide*. Cambridge.
- Christensen M., Wormbs N. (2017): *Global Climate Talks from Failure to Cooperation and Hope: Swedish News Framings of COP15 and COP21*. „Environmental Communication” 11(5), s. 682–699.
- Czyżewski M., Kowalski S., Piotrowski A. (2010): *Wprowadzenie*. [W:] *Rytualny chaos. Studium dyskursu publicznego*. Red. M. Czyżewski, S. Kowalski, A. Piotrowski. Warszawa, s. 15–48.
- Gillings M., Dayrell C. (2023): *Climate change in the UK press: Examining discourse fluctuation over time*. „Applied Linguistics”.
- Grundmann R., Scott M. (2014): *Disputed climate science in the media: Do countries matter?* „Public Understanding of Science” 23(2), s. 220–235.
- Grzmil-Tylutki H. (2000): *Francuski i polski dyskurs ekologiczny w perspektywie aksjologii*. Kraków.
- Kaiser J., Rhomberg M. (2016): *Questioning the Doubt: Climate Skepticism in German Newspaper Reporting on COP17*. „Environmental Communication” 10(5), s. 556–574.
- Karlsen R., Aalberg T. (2023): *Social media and trust in news: An experimental study of the effect of Facebook on news story credibility*. „Digital Journalism” 11(1), s. 144–160.
- Kilgarriff A. et al. (2014): *The Sketch Engine: Ten years on*. „Lexicography” 1(1), s. 7–36.
- Liu M., Huang J. (2022): *“Climate change” vs. “global warming”: A corpus-assisted discourse analysis of two popular terms in The New York Times*. „Journal of World Languages” 8(1), s. 34–55.
- Liu M., Li C. (2017): *Competing discursive constructions of China’s smog in Chinese and Anglo-American English-language newspapers: A corpus-assisted discourse study*. „Discourse & Communication” 11(4), s. 386–403.

- Liu M., Zhang Y. (2018): *Discursive constructions of scientific (un)certainly about the health risks of China's air pollution: A corpus-assisted discourse study*. „Language & Communication” 60, s. 1–10.
- Nerlich B., Koteyko N. (2009): *Compounds, creativity and complexity in climate change communication: The case of 'carbon indulgences'*. „Global Environmental Change” 19(3), s. 345–353.
- Orna-Montesinos C. (2015): *The discourses of sustainability in news magazines: The rhetorical construction of journalistic stance*. „Revista Española de Lingüística Aplicada/Spanish Journal of Applied Linguistics” 28(2), s. 442–464.
- Parker C.F., Karlsson C. (2018): *The UN climate change negotiations and the role of the United States: Assessing American leadership from Copenhagen to Paris*. „Environmental Politics” 27(3), s. 519–540.
- Poole R. (2016): *A corpus-aided ecological discourse analysis of the Rosemont Copper Mine debate of Arizona, USA*. „Discourse & Communication” 10(6), s. 576–595.
- Reisigl M., Wodak R. (2009): *The discourse-historical approach*. [W:] *Methods of Critical Discourse Analysis*. Red. R. Wodak, M. Meyer. London, s. 87–121.
- Ruffolo I. (2015): *The greening of hotels in the UK and Italy: A cross-cultural study of the promotion of environmental sustainability of comparable corpora of hotel websites*. „Procedia-Social and Behavioral Sciences” 198, s. 397–408.
- Schäfer M.S., Ivanova A., Schmidt A. (2014): *What drives media attention for climate change?: Explaining issue attention in Australian, German and Indian print media from 1996 to 2010*. „International Communication Gazette” 76(2), s. 152–176.
- Schäfer M., Painter J. (2021): *Climate journalism in a changing media ecosystem: Assessing the production of climate change-related news around the world*. „WIREs Climate Change” 12.
- Schmidt A., Ivanova A., Schäfer M.S. (2013): *Media attention for climate change around the world: A comparative analysis of newspaper coverage in 27 countries*. „Global Environmental Change” 23(5), s. 1233–1248.
- Song Y., Huang Z., Schuldt J.P., Yuan Y.C. (2022): *National prisms of a global phenomenon: A comparative study of press coverage of climate change in the US, UK, and China*. „Journalism” 23(10), s. 2208–2229.
- Steciąg M. (2012): *Dyskurs ekologiczny w debacie publicznej*. Zielona Góra.
- Wodak R. (2001): *The discourse historical approach*. [W:] *Methods of Critical Discourse Analysis*. Red. R. Wodak, M. Meyer. London, s. 63–94.